

ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՕԳՈՍՏԱՓԱՌ ԻՆՔՆԱԿԱՒԵՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՌՈՒՍԱՅ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴԻ

Ի ԽԱՂԻՊԵՍԱՆ ՌԻՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԱԶԳԻՍ ՀԱՅՈՅ

ւրախալից ու երջանկաւէտ եղաւ Սեպտեմբեր ամսոյս 10^{րդ} օրը Խալիպեան աղգային Ուսումնարանին համար. վասն զի այն օրը արժանացաւ Վեհափառ ԿԱՅՍԵՐ բարեսէր եւ շնորհաբեր այցելութեանը:

Ինչպէս որ լրագիրներէն եւս յայտնի է, Օգոստոսի ամսու ԿԱՅՍՐԸ եւ ԿԱՅՍՐՈՒՂԻՆ՝ իրենց երկու ծիրանածին կրտսեր զաւակներովը, որ են Մեծ Իշխանն ՍԵՐԿԵՅ եւ Մեծ Իշխանուհին ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՆ, օգոստոս ամսոյն 23-էն իվեր կգանուէին Խրիմու հարաւային ծովեզերքը, եալթա քաղաքին մօտ, իրենց Լիվադիա անունով ծովահայեաց գեղեցկանիստ ամարանոցը: Վեհափառ ԻնքնԱԿԱՒԸ կամեցաւ այս իւր ուղեւորութեան ժամանակը երջանկացընել այցելութեամբ նաեւ Խրիմու մէկ քանի քաղաքները, այսինքն Սեւասթոպոլ, Պաղչէսարայ, Թէոդոսիա եւ Կերչ: Այս չորսն ալ մէկմէկ սեպհական մեծամեծ յատկութիւններ ունին՝ Վեհափառ ԿԱՅՍԵՐ՝ եւս եւ ամէն մարդու մտադրութեանն արժանի: Սեւասթոպոլը՝ իբրեւ արեւելեան պատերազմին տխրատեսիլ յիշատակ, Պաղչէսարայն՝ իբրեւ Թաթար խաներուն եւ բոլոր Խրիմու հին մայրաքաղաք, Թէոդոսիան՝ իբրեւ Մոսքուայէն մինչեւ Սեւ ծովը շինուելու երկաթուղոյն գլուխ եւ կայարան, եւ Կերչը՝ իբրեւ Ազովի ծովուն բանալին եւ նորաշէն մարտիոցներովը նոր Սեւասթոպոլ:

Ինչպէս որ երկու շաբաթ առաջ Խրիմու կուսակալին ձեռքովը հրատարակուեալ էր, ՎեչնֆԱՌ ԻնքնԱյԱԼԸ պիտի գար Թէոդոսիա Սեպտեմբերի 10-ին. եւ թէպէտ սրբան ժամանակ կամ քանի ժամ կենալիքը յայտնի չէր, սակայն քաղաքացիք մեծ ուրախութեամբ օթեւան պատրաստեցին Կայսեր՝ Քոչուպէյ իշխանին փառաւոր եւ նորաշէն տունը: Անկէց իզատ՝ փողոցները մաքրեցին, աները ճերմըկցուցին, ծովեղերքը շտկեցին, եւ նաւահանգստին վրայ մեծ ու գեղեցիկ յաղթական կամար մը կանգնեցին՝ ծառերով ծաղկըններով ու ԿԱՅՍԵՐ անուան փաւազովը զարդարուած:

Ամսոյս 10-ին առաւօտը կանուխ՝ ծովը հանգարտ, երկինքը պայծառ, օդը բարեխառն էր, եւ բոլոր քաղաքացիք ոտքի վրայ, մեծ մասն ալ նաւահանգստին վրան ու քովերը դիզուած կսպասէր ՎեչնֆԱՌ ԿԱՅՍԵՐ գալտեանը: Ժամը 6 ու կէսին Թէոդոսիոյ բարձրագագաթ լեռներուն ծայրէն երեւցաւ հեռուանց Կայսերական Թիկոյ շողենաւը, եւ անոր ետեւէն Թաման շողենաւը. երկուքն ալ ժամը 8-ին եկան կայնեցան նաւահանգստին բերանը, եւ թնդանօթներու ձայներով ողջունեցան: ՎեչնֆԱՌ ԿԱՅՍԵՐԸ իջաւ իրեն համար պատրաստուած գեղեցկազարդ նաւաւին ու եկաւ ելաւ նաւահանգիտուր, ուր խուռն ժողովրդեան բազմութիւնը անգագար կեցցի (ուռն) կանչելով ընդունեցան զինքը, եւ քաղաքին գլխաւոր պաշտօնատէրները ըստ սովորութեան աղ եւ հաց մատուցին իրեն: Յաղթական կամարին տակէն ոտքով անցաւ ԿԱՅՍԵՐԸ, յետոյ կառքը նստաւ՝ Ռուսաց «եկեղեցին գնաց, սուրբ պատարագին ներկայ եղաւ. անկից գնաց զինուորական Հիւանդանոցը տեսնելու. յետոյ քաղաքիս հնութեանց Թանգարանը, անկից ալ Խալիպեան Ուսումնարանը:

Ուսումնարանին դահլիճը զարդարուած էր ՎեչնֆԱՌ ԻնքնԱյԱԼԸ մեծագիր կենդանագրովն ու զանազան աշխարհացոյց տախտակներով, եւ 152 աշակերտքը կենդանագրին երկու կողմը երկու կարգ շարուած կեցեր էին՝ իրենց միաձեւ հագուստները հագած: Տեսուչը, վարժապետներն ու վերակացուները, եւ մէկքանի պատուաւոր հայազգի քաղաքացիք ալ դահլիճին մէկ ծայրը հաւաքուեալ էին:

Ժամը 10-ին Ուսումնարանին Վերատեսուչ Առաջնորդ Հայրը իջաւ վարի մեծ դուռը, հետն ալ ազգասէր Խալիպեան Յարութիւն Աղան, որ երեք օր առաջ նախիջեւանէն եկեր էր: ՎեչնֆԱՌ ԻնքնԱյԱԼԸ կառ-

քէն իջնալուն պէս ողջոյն տուաւ երկուքին ալ, եւ ըսաւ Առաջնորդին. «Ուրախ եմ որ զձեզ դարձեալ կտեսնեմ այս տեղ:» Առաջնորդը շնորհակալութեամբ հանգերձ պատասխանեց, ու խփոյն ներկայացուց ԿԱՅՍԵՐ Ուսումնարանի շէնքին հիմնադիրն ու բարերարը, որում հարցուց ԻնժնԱԿԱԼԸ թէ «Ձեր հաստատուն բնակութիւնն ո՞ւր է» եւ այլն: Յետոյ Առաջնորդին հարցուց թէ «Գո՞հ էք Ուսումնարանին յառաջադիմութենէն. — քանի են աշակերտները. — ո՞ր երկիրներէն հաւաքուած. — ինչ վիճակներ մտնելու կպատրաստուին» . . .

Դահլճին դռնէն ներս մտնելուն պէս՝ ըսաւ աշակերտաց. «Բարեւ ձեզ, տղայք.» եւ աշակերտները առհասարակ միաբերան պատասխանեցին. «Բարի է գալուստ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ ՁԵՐՈՅ»: — Աշակերտաց մէկուն հարցուց թէ «Դու ո՞ր կուսակալութենէն ես.» եւ նա պատասխանեց. «Թիֆլիզէն, ՎԵՀԱՓԱՌ ՏԷՐ»:

Դահլճին պատուհաններէն նայելուն պէս տեսաւ Ինքնակալը Խալիպեան Ուսումնարանին նոր շէնքը, որ գլխացը նաւահանգստին միւս կողմը կանգնած է. հարցուց թէ երբ կաւարտի. եւ երբոր Առաջնորդը պատասխանեց թէ յառաջիկայ գարնան, դարձաւ ըսաւ բարերար Հիմնադրին. «Շնորհակալութիւն վասն բարւոյ գործոյդ. (Спасибо за доброе дело)»: — Առաջնորդին խնդիրքը սիրով ընդունելով՝ առաջուց պատրաստուած փառակազմ՝ գրքին մէջ գրեց Վեհափառ Կայսրը իւր անունը ուսերէն այսպէս.

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ, ի 10 Սեպտեմբերի 1861 տմի:

Յետոյ դարձաւ քանի մը խօսքով խրախուսեց աշակերտները յուսումնասիրութիւն եւ ի հաւատարիմ հպատակութիւն: — Նոյն դահլճին մէջ խօսեցաւ նաեւ Առաջնորդին եղբօրը՝ Այվազովսքի Յովհաննէս Աղային հետ:

Դահլճէն ու դասարաններէն անցաւ հիւանդանոցը, յորում տեսնելով որ Աստուծոյ ողորմութեամբը հիւանդ մը չկար, ըսաւ. «Փառք Աստուծոյ:» Յետոյ իջաւ սեղանատունը եւ ննջարանները նայեցաւ, զանազան հարցմամբք խօսելով Առաջնորդին ու Խալիպեան Յարութիւն Աղային հետ:

Ուսումնարանէն ելած ժամանակը ՎեչԱՓԱՌԻ ԿԱՅՍԻՐԸ աջ տուաւ Առաջ-
նորդին եւ «Շնորհակալ եմ» ըսաւ բոլոր բաղմութեան առջեւ, որ
Ուսումնարանին գաւիթը լցուեր էին: Քանի մը հարցմունքներ ալ ըրաւ
նորէն Յովհաննէս Աղային՝ նորա նկարչական զբաղմանցը վրայ. յետոյ
ձի հեծաւ, եւ բոլոր բաղմութեանն ու աշակերտներուն կեցցէներովը
ճանապարհ ելաւ. Թէոդոսիոյ լեռներէն մէկուն վրայ գնաց որ ծովածիր
ափանց ընդարձակ տեսարանը դիտէ: Անկից ալ դարձաւ նաւահան-
դիստը, ժամը 11-ին մտաւ շոգենաւն ու նոյն գեղեցիկ օդովը ելաւ
ճամբայ դէպ ի կերչ՝ բոլոր քաղաքացւոց ցնծալից բարեմաղթութիւն-
ներովը:

Այն իրիկունը բոլոր Թէոդոսիան գեղապայծառ կանթեղներով ու
ճրագներով լուսաւորուեցաւ. եւ շէնքերուն մէջ ամենէն փառաւոր
կերպով լուսաւորուածներն էին այժմու Ուսումնարանը եւ անոր նորա-
կառոյց շէնքը՝ ի նշան այն օրուան մեծ եւ անմոռանալի բարեբաղդու-
թեանը, որով արժանացան սոքա ՄԵՇԱԶՐԻ ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ բարեհաճ այցե-
լութեանն ու վեհանձնական մտադրութեանը՝ իսլարժանս ազգիս Հայոց,
եւ իքաջալերութիւն հիմնադրաց, կառավարչաց եւ աշակերտաց Ու-
սումնարանին:

